

Skärgårdsbönder och fäbodbrukare har mycket gemensamt

Kanske någon undrar varför det plötsligt finns en artikel om fäbodbruk i en tidning som handlar om skärgården. Men, varför inte? Vi känner ofta att gruppen skärgårdsbönder är en liten skara men väl så viktig för att behålla den biologiska mångfalden i den svenska skärgården.

Där skärgården växer igen, försvinner många arter. Det kan vara svårt att göra sig hörd, att försöka påverka hur till exempel miljöersättningar ska kunna utformas för att även de udda marker som många öar utgör ska passa in i systemen. Att motivera skärgårdsbönder att hålla igång sina gårdar och få en rimlig ersättning för det arbete det innebär att hålla djur året runt i skärgården, flytta får och kossor till bete på olika öar, frakta maskiner, vinterfoder och så vidare.

Samarbete stärker

Ett sätt att stärka det småskaliga skärgårdsjordbruket är att samarbeta med andra grupper som också jobbar med

en betesdrift där naturen avgör förutsättningarna för vilken typ av djurhållning vi har, där verksamheten bygger på ett traditionellt sätt att på bästa vis utnyttja markerna för att både samla vinterfoder och hålla betesdjur och som också känner att de inte riktigt passar in i den vanliga bilden av ett jordbruk.

Naturbete som ger mersmak

I vår tidning *Vi skärgårdsbor*, nummer 3 2015, finns en artikel om djurhållning som ger höga naturvärden, så kallade HNV-farming, High Nature Value Farming. Många skärgårdsbönder och fäbodbrukare jobbar just med HNV-farming, kanske utan att egentligen tänka på det. I en tid när många av Sveriges smågårdar lägger ner sin verksamhet och allt mer går över i stordrift, ensidiga grödor, stora rationella åkrar utan diken och så vidare, behöver vi lyfta fram det natur- och kulturvårdsjordbruk som ännu finns både i skärgården och till exempel på fäbodar.

Samtidigt som lönsamheten många gånger är låg och arbetsinsatsen stor, så är det glädjande att lokalproducerad mat uppmärksammas och uppskattas allt mer. Gärna från naturbetesmarker där djuren fått röra sig fritt och välja sin föda bland gräs, örter, buskar och träd. Det är spännande att höra de lyriska ord som nämns om kött från långsamväxande djur som gått på skogsbeten eller andra naturbetesmarker. Så långt från snabbväxande djur som stått still på stall med ensidig föda av ensilage och kraftfoder. Kan vi lära oss att både visa skillnaden mellan ett betat och ett övergivet landskap, de naturvärden som följer av djurens betande och tramp i markerna och samtidigt lyfta fram produkterna som kommer från dessa djur, förädla och ge dem en historia, så kan vi förhoppningsvis både få en bättre lönsamhet och ett intresse för våra natur- och kulturvårdande arbeten.

Så, därför har vi bett Föreningen Sveriges Fäbodbrukare att skriva en artikel som beskriver lite av deras verksamhet också.

Anna-Karin Utbult Almqvist

Skärgårdsbönder, ett nätverk inom Skärgårdarnas Riksförbund

*Små dexterkvigor på väg till nytt bete. Missjö, Sankt Anna
Foto: Anna-Karin*

Det svenska fåbodbruket är, och har alltid varit, ett komplement till ett småskaligt gårdsbruk i skogs- eller fjällbygd, där inägan; åker och mark runt hemgården, skall producera livsmedel och/ eller vinterfoder och inte räcker till för att föda kreaturen året runt.

Långa arbetsdagar kräver middagsvila. Med den alltmer ökade rovdjursnärrvaron i våra betesområden, föredrar korna att komma hem för att idissla.

Ett aktivt fåbodbruk är en del i en näringsverksamhet med djurhållning året runt, där fåboden och skogsbetet är en nödvändig del av verksamheten. Det är dessutom ett ekologiskt, miljövänligt och resurssnålt sätt att ta tillvara betet i våra skogar och fjällområden, för lokal produktion av mat av hög kvalitet.

”Naturbetet med örter och vedartade växter tillför produkterna många nyttigheter.” Så beskriver vi fåbodbruket på vår hemsida: www.fabod.nu. Det intresse som vårt traditionella brukningsätt skapar har många brukare utvecklat som företagsidé och knyter besöksverksamhet till sitt fåbodbruk. Andra som inte är egentliga brukare, exempelvis krögare och charkföretag utan anknytning till en endaste fåbod, slår också mynt av värderingen av ordet ”fåbod” genom att namnge sina produkter med ett fåbodinslag. Detta tilltag blev ett nysvenskt ord år 2013, så kallad ”fåbodifiering”! Men grunden för att bedriva fåbodbruk bygger på möjligheten att bedriva året runt djurhållning och mjölkproduktion. Turismen är en bisyssla - inte tvärt om. Eftersom ett charkföretag redan på 1980-talet varumärkesskyddade ”fåbod” i både ord och bild, kan vi som ser oss som fåbodbrukare inte själva använda oss av det i vår mark-

nadsföring. Stundtals upplever vi ifrågasättande, att vi som nutida fåbodbrukare inte är äkta vara. Då är det viktigt att påminnas om innebörden av CDB, den så kallade Rio-konventionens, artikel 8j och 10c: In situ bevarande av biologisk mångfald respektive hållbart nyttjande av densamma. Dessa artiklar i konventionen berör samer, kustnära fiskare, fåbodbrukare, skärgårdsbönder, fjällbönder och andra vars levnadssätt bygger på traditionella kunskapsystem som har kopplingar till biologisk mångfald. Det är vi som brukare som har rätten att identifiera oss som bärare av denna kunskap.

Det finns idag cirka 200 svenska lantbrukare som ännu använder utmarksbetet och söker miljöersättning för fåbodbeta inom Landsbygdsprogrammet. Ännu fler, okänt antal, gör så utan att binda upp sig i osäkra regelverk för fem år i taget. Men hur utbredd det svenska utmarksbetesbruket är vet ingen exakt eftersom ingen heltäckande kartläggning gjorts. Det vi kallar ”fåbodbältet” sträcker sig från mellersta Värmland snett genom Dalarna ut mot kusten vid Gävle och norrut. Men det finns fåboddar mycket längre norrut, i Västernorrland, Västerbotten och längs Tornedalen i Norrbotten. Vi kan slå

fast att det bara är en bråkdel av den forna utbredningen och den stora betespotential som vi har kvar än idag. I Norge däremot, med vilka vi har en gemensam kulturhistoria, har utmarksbetesbruket fortsatt varit starkt och viktigt för både gårdsekonomin och landet som helhet. Där har forskare och tjänstemän räknat ut och värderat i kronor vad utmarksbetet inbringar till statskassan.

Föreningen Sveriges Fåbodbrukare arbetar tillsammans med de tre lokalföreningarna i Värmland, Dalarna och Gävleborg för att kunskapen om och förutsättningarna för ett fortsatt utmarksbetesbruk i Sverige skall förbättras. Genom samarbete med internationella organisationer ser vi också till att hålla kontakt med grupper som har liknande djurhållning och brukningsmetoder. Vi vill gärna se ett ökat samarbete med Sveriges övriga lokalsamhällen med traditionellt levnadssätt för att påskynda implementeringen av CDB och specifikt artikel 8j och 10c även här i Sverige.

*Pauline Palmcrantz, styrelseledamot
Föreningen Sveriges Fåbodbrukare*